

SCOLA ROMANA.

Foia pedagogica si didactica

pentru interesele institutelor de cultura si ale organelor acestora.

Edata si redigeata de

Joanu Candrea si Basiliu Petri.

Ese odata in septemana, Vinerea. Pretiulu: pe unu anu 5 fl., pe diumetate 2 fl. 50 cr. — Pentru insertiuni: cate 5 cr. de sfru si timbrulu.

Sabiiu, 8. Octobre v. 1876.

Prenumeratiunile si corespundintiele suntu a se adresá la: Redactiunea „Scólei romane“ in Sabiiu (Hermannstadt, Nagy-Szeben) franco.

Nóu'a lege despre autoritatile scóleloru poporale.

(Fine.)

II. Inspectorulu regescu de scóle se denu-mesce de catra ministrulu de culte si instructiune publica dintre individi, cari se precepu si s'au destinsu pe campulu instructiunei si administratiunei. De regula activitatea unui inspectoru scolasticu se estinde numai asupra unui cercu de invetiamentu, in casuri esceptiu-nale inse mai multe cercuri mici si vecine potu avé unu senguru inspectoru scolasticu, si vice versa ministrulu instructiunei, cerendu lips'a, póte denumí langa inspectoru adiuncti stabili seau póte incredintiá barbatii preceptorii, cari s'aru oferí de sene cá se ecsamineze scólele, acor-dandu-le apoi diurne si spese de caletoria. Inspectorii, adiunctii si barbatii de specialitate se voru aplicá totu-deauna in numeru, cá aceste organe ale regimului se póta visitá celu puçinu odata in anu tóte scólele din cercu. (§. 3.) Totu prin organele aceste ecsercita mi-nistrulu instructiunei inspectiunea suprema a statului si asupra scóleloru confesiunale (§. 4.).

Agendele principale ale inspectorului scolasticu, carele este totu odata membrulu si referintele scolasticu alu comitetului administrativu, suntu urmatóriele:

1. Inspectorulu este detoriu a visitá in persóna seau prin adiunctii ori incredintiati sei cátu de desu, celu puçinu odata in anu tóte scólele poporale din acelu cercu, fia ele superioare ori inferioare, de statu, comunale ori confesiunale, infintiate de societati, ori private, ase-mene si tóte asilele de copii, si a priveghiá, cá legea scolastica se se ecsecute in tóte cu punctualitate, spre care scopu se póte pune in contactu nemidilocitu cu tóte organele si autoritatile scóleloru respective.

2. Cu privire la scólele poporale de statu dispune in sensulu legiloru, odinatiuniloru si instructiuniloru primite.

3. Ecsercita in scólele comunale si de statu in-spectiunea, in cele confesiunale inspectiunea suprema asupra instructiunei si educatiunei. De aici urméza a) ca superioritatile scóleloru confesiunale, infintiate de so-cietati, au private suntu detórie a comunicá inspectorului

planulu de invetiamentu si manualele, cari confesiunile in sensulu art. 38: 1868 sí-le potu statorí liberu; ase-mene suntu detori invetiatorii, candu inspectorulu seau incredintiati sei visitéza scól'a, a aratá planurile, ma-nualele si recvisitele didactice, de cari se folosescu la invetiamentu. Inspectorulu aflandu manuale si recvisite neconcesiunate seau chiar oprité, face numai decátu aratare la comitetulu administrativu, care dispune con-fiscarea acestora si procederea ulterioara contra invetia-toriloru vinovati. b) Inspectorulu priveghiéza, óre obiec-tele de invetiamentu prescrise in lege propunu-se in scóla in ecstensiunea si dupa modalitatea aratata in planulu de invetiamentu, si observandu scadere, face atentu pre invetiatoriu, incunosciintiéza pre superiori-tatea competenta a scólei si, fiindu de lipsa, relatiunéza ministrului.

4. Priveghiéza, cá antistii comunali civili seau bisericesci se tiena afacerile ecsterne ale scóleloru in ordinea prescrisa.

5. In afacerile, ce nu cadu in competinti'a comi-tetului administrativu, face insusi dispusetiunile necesarie la deregatoriile comunale, au la senatele scola-stice, au directu la oficialulu cercului respectivu, acomodandu-se in casulu din urma §-lui 23 din art. VI: 1876 seau in casu delipsa ecsoperandu dispusetiunea prove-diuta in §. 19 alu acelei-asi legi. (§. 23: Ordinatiuni mai inalte, cari se tienu de competinti'a comitetului ad-ministrativu, inse nu ceru vre-o pertractare deosebita, precumu si ordinatiunile, ce au de scopu ecsecutarea conclusaloru comitetului administrativu, referintele re-spectivu le substerne presiedintelui si dupa subscriere le publica. §. 19: In casuri speciale, cari se tienu de competinti'a comitetului administrativu, inse nu suferu amanare, dispune dupa ascultarea referentiloru comite-le supremu, fiindu inse deobligatu, la siedinti'a cea mai de aprópe a impartasí dispusetiunea facuta si caus'a, din carea a crediutu a nu asteptá pana la tienerea siedintiei).

6. Supraveghiéza in scól'a poporala starea sane-tatiei si observarea dispusetiuniloru cuprinse atátu in §§. 27 si 28 ai art. 38: 1868, cátu si in §§ 27—55 ai art. 14: 1876 despre regularea afaceriloru sanitarie.

7. Cere dela deregatoriile comunale civile seau confesiunale directu, in casu de lipsa cu intrevenirea oficialilor administrativi, datele statistice si ordinandu-le la traspuce comitetului administrativu si ministrului instructiunii publice.

8. Presidéza consiliului diriginte alu preparandieru de statu.

III. Deregatoriile comunale si senatele scolastice.

Institutele comunale pentru instructiunea poporala stau sub comun'a civila, cele confesiunale sub cea bisericesca. Dreptu aceea in fiacare comuna, civila ori bisericesca, carea sustine vre-o scóla poporala, se forméza unu senatu scolasticu celu puçinu din 5 membri alesi de catra reprezentantii comunei civile ori bisericesci dintre indiviidii ingremiati, pre câtu se póte dintre aceia cari se precepu la afaceri scolastice, in totu casulu se scie cetí si scie. Unde comun'a bisericesca nu are reprezentantia organisata pe bas'a unei legi au pe unu usu mai vechiu decâtu art. 38: 1868, acolo alegerea se face dupa unu normativu, ce are a-lu statorí suprem'a autoritate bisericesca competente, luandu parte la alegere toti aceia, cari contribue permanentu la sustinerea scólei. (Dreptu electoralu nu au: a) soldatii, cari servescu faptice in armata, la marina seau in militi'a pentru aperearea patriei (honvedi); b) cei ce se afla in inchisóre preventiva pentru o crima; c) cei deja osenditi pentru o crima, dela publicarea sentintiei pana ce escpira pedéps'a; d) cei ce se afla in concursu). Parochulu respectivu in totu casulu este membru alu senatului scolasticu confesiunalu. In senatele scolastice comunale suntu membri cu votu consultativu si decisivu toti parochii ordinari ai confesiuniloru din locu si invetiatoriu scólei poporale, seau unde suntu mai multi invetiatori, reprezentantele corpului invetiatorescu. Unde intr'o comuna scolastica suntu celu puçinu 15 invetiatori, acestia potu alege din sinulu loru 2 reprezentanti, fiindu in sa celu puçinu 30 de invetiatori, potu alege 3 reprezentanti. Si mai multe comune vecine potu formá unu senatu scolasticu comunu, ba comitetulu administrativu póte chiar si dispune acést'a. Numerulu membriloru preste totu si cu privire la fiacare comuna se statoresce prin liber'a invoire a comuneloru intrunite; in casu de neinvoire, decide comitetulu administrativu. Pentru senate comunale regulamentulu afaceriloru se statoresce din partea ministrului instructiunii publice prin unu statutu specialu (§. 9.). Membrii senatului scolasticu se alegu pe 3 ani si potu fi realesi (§. 10.). Déca dupa implenirea periodului de 3 ani comun'a politica in terminu de 4 septemani nu ar alege noulu senatu scolasticu, comitetulu administrativu alu municipiului denumesce insusi membrii senatului din membrii comunali, si déca acestia nu ar primí, denumesce curatoru pentru scól'a comunala. Denumirea acést'a este valida numai pe unu anu, si este a se renof numai, déca comun'a in cursu de 2 septemani dupa escpirarea acestui tempu nu s'ar folosí de dreptulu seu de alegere. Candu inse confesiunile aru fi negligente in privinti'a

acést'a, inspectorulu scolasticu relatiunéza ministrului, carele prin autoritatea suprema confesiunala dispune alegerea senatului scolasticu, in casu de lipsa punendu terminu preclusivu (§. 11.).

Agendele senatului scolasticu suntu:

1. Senatul scolasticu comunalu sub presidiulu unui delegatu alu comitetului administrativu municipalu alege pre invetiatoriu, ér alegerea o substerne comitetului administrativu spre aprobare. De adiuncti póte chiamá indiviidii, cari au diploma de invetiatoriu seau au terminatu cursulu preparandialu. Candu senatul scolasticu ar neglige seau amaná implerea postului de adiunctu, inspectorulu scolasticu denumesce insusi pre adiunctu si face aratare la comitetulu administrativu. Mai departe senatul scolasticu visitéza prin unu membru alu seu scólele din locu celu puçinu odata pe septemana; decide relativu la didactru in contielegere cu competent'a autoritate comunala, grigesce, cá pruncii obligati a amblá la scóla, se fia conscrisi si se cerceteze regulatu scól'a, parintiloru negligenti le dá prim'a admonitiune, ér consemnarea absentiloru o transpuce antistiei comunale celu puçinu totu la 2 septemani spre mesurarea si ecsecutarea pedepseloru, supraveghiéza invetiametulu si acurat'a implenire a legiloru scolastice si a ordinatiuniloru mai inalte, supraveghiéza manipularea fondului scolasticu si in contielegere cu antisti'a respectiva grigesce de sporirea lui, totu in contielegere cu deregatori'a comunala ié mesuri pentru repararea edificialoru scolarie, pentru provederea scólelore cu midilóce seau recvisite didactice si pentru respunderea punctuala a competintieloru invetiatoriloru. In plansorile ce se ivescu intre parintii seau ingrigitorii scolariloru si intre invetiatoriu si in cele ce se tñu de disciplin'a scolastica, senatul decide cá foru de prim'a instantia, standu in vói'a ambeloru parti a apelá in contr'a decisiuniloru sale la comitetulu administrativu; la ecsamenulu anualu este presentu; dela curatoru cere computu sf-i ecsaminéza ratiunile; in fine despre tóte faptete sale face aratare la comuna celu puçinu de dóue ori in anu, in casuri intetítóre si momentóse si mai de multe ori.

2. Organismulu si agendele senatului scolasticu confesiunalu le determina — avendu in vedere dispusetiunile de mai sus — suprem'a autoritate bisericesca, carea conduce afacerile scóleloru confesiunale, ér façia de cei ce neglegu cercetarea scólei va procede intoamna, precumu s'a statoritu pentru senatele scóleloru comunale.

3. Atâtu senatul scolasticu comunalu, câtu si celu confesiunalu ecsecutéza cele concrediute loru prin legea despre pensiunarea invetiatoriloru (§. 13.).

Senatul scolasticu comunalu alege pentru fiacare scóla unu curatoru, carele manipuléza avérea scólei dupa instructiunea data lui de senatu, reparéza edificiale, respunde salariale si in fiacare anu asterne senatului ratiuni detaiate si adevérite cu documente. Aceste ratiuni senatul scólei comunale le ecsaminéza si apoi le transpuce spre suprarevisiune la comuna si de aici la comitetulu administrativu municipalu. In cetatile, in cari

spesele instructiunii populare cu permisiunea regimului se introduc in preliminariul bugetului comunalu, reprezentanti'a cetatiei póte dispune, cá provederea materiala a scóloru populare se se faca din cass'a comunei (§. 14.).

Alegerile, ce le face senatul scolasticu comunalu, suntu valide numai atunci, candu au fostu presenti dóue din trei parti din membri sei alesi, alte concluse ale sale suntu valide, déca au fostu de fația maioritaea absoluta a membriloru (§. 12.).

La scólele de statu ministrulu instructiunii in locu de senate scolastice constitue curatorate, determinandu prin ordinatiune agendele si regulamentulu afaceriloru (§. 15.).

In §. 16. se reguléza afacerile scóloru din Buda-pest'a; §. 17. privesce fóst'a granitia militara si dispune: „Si pana candu legislativ'a va regulá definitivu afacerile scóloru populare de pe teritoriulu fóstei granitie militare, dispusetiunile cuprinse in punctulu b) alu §-lui 2 din art. 27: 1873 si in §. 25 alu acelu articlu se sustínu si ia privinti'a afaceriloru, despre cari dispune legea presenta. Ministrulu de culte si instructiune publica se autoriséza a modificá amesuratu impregiurariloru instructiunea dto 8 Iuniu 1871, incátu adeca art. 6: 1876 si dispusetiunile legeri presente aru cere acést'a“.

In §. 18 se díce, ca §§. 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 136 si 137 ai art. 38: 1868, adeca ai legeri scolastice, se scotu din vigóre.

Ultimulu §. 19 concrede ecsecutarea acestei legi ministrulu de culte si instructiune publica.

Precumu se vede, intentiunea acestei legi este a precisá si largi mai bine dreptulu de suprainspectiune alu statulu fația de scólele confesiunale, — unu motivu mai multu pentru organele acestora, a-si face in totu modulu detorinti'a.

Pecatele invetiatoriloru.

„Nosce te ipsum!“

Candu asemenamu starea sociala a unui invetiatoriu cu misiunea sa sublima, fora voia ni vine a intrebá: „Pentru-ce invetiatorii suntu inca atátu de nebagati in séma? pentru ce statulu loru de multe ori este chiar despretiuitu?“

„Natiunea nóstra“, — voru raspunde unii — „inca n'a ajunsu la acelu gradu de cultura, cá sè scie pretiúi dupa meritu pre invetiatorii sei. Necultur'a ei e pie-dec'a nóstra!“

Altii voru díce, cá invetiatorii, cá educatori ai poporulu au inimici poternici in cei „fora de lege“, cari se temu de cultur'a generala si voiescu cá poporulu se traiésca totu in vechi'a sa orbia. Si din caus'a acestoru „inimici“ nu potu inaintá!

Altii érași in altu modu voru voi a se escusá, si numai fórte puçini voru fi. cari punendu-si manile pe pieptu voru díce: „Mea culpa, mea maxima culpa!“

In adeveru, e lucru de mirare, cá cei-ce au unu scopu atátu de sublimu, scopulu de a luminá unu poporu, suntu nebagati in séma chiar din partea celoru ce ascépta dela ei lumina. Dorere, lucrulu stá asia!

Avemu ocațiuni fórte de multe ori a vedé scene triste, in cari invetiatorii nostri jóca roluri demne de compatimire; inse se nu cautamu cauzele numai in „necultur'a poporulu“ seau in „maliti'a inimiciloru“, ci se le cautamu antáiu si mai antáiu in noi insíne. Nu „plat'a puçina“ ne surpa „auctoritatea“, nu inimicii ne impiedeca inaintarea, ci — pecatele nóstre.

Atari pecate suntu:

1. Multi invetiatorii nu-si cunoscu frumós'a loru chiamare si insii nu-si pretiuescu si iubescu deajunsu statulu loru propriu.

Câti nu suntu intre noi, pre cari numai „nevói'a“ seau starea materiala miserabila i-a condusu pre acést'a cale, nici decátu inse chiamarea santa si curata, de a ferici o natiune! Si câti nu suntu apoi intre acestia, cari blastema sórtea loru de invetiatoriu! Loru li e greu si de multe ori rusne a invetiá „copii próstiloru“ si a portá modestulu titlu de „invetiatoriu“!

Acestia nu sciu, ce insemnéza a fi invetiatoriu, prin urmare nici nu corespundu recerintieloru acestei chiamari. Ér dela invetiatorii, cari nu-si iubescu chiamarea si statulu loru, nici candu poporulu nu va invetiá a fi cu respectu fația de „apostoli“ sei.

Atari invetiatorii nu suntu demni de numele acest'a, dreptu aceea nice nu este mirare, déca poporulu in locu de a-i stimá, i despretiuesce.

Alu doile pecatu urméza din celu de antáiu:

2. Multi invetiatorii nu-si implinescu detorintiele chiamarei loru.

Câti invetiatorii nu a avutu pana acumu natiunea, si totusi câti Romani suntu, cari nu sciu nici incai a cetí!

Câte comune nu-si tienu de ani indelungati invetiatorii — si totusi candu au lipsa de o „scrisóre“ fia câtu de mica, cauta se platésca „domnulu notariu“, pentru-cá nu este nici unulu, carele se fia in stare a serie.

Suntu, dorere, si acumu invetiatorii, cari nu-si facu detorinti'a. Prelegerile nu le tienu regulatu, in scóla mergu nepregatiti si acolo — potu díce — numai dormitéza. N'au grigia de copii, de scóla — numai la plata se cugeta, pururea tanguindu-se, cá „salariulu“ este prea micu, pe anu 150—300 fl. v. a. Ah! domniloru, credeti-me, cá banii nime nu-i capeta de giaba.

Se lucramu cumu se cade, se védia poporulu, cá are folosu de noi, si atunci abunaséma ni-se va „intórce noroculu“.

Fórte caracteristicu este in privinti'a acést'a ceea ce dícu multi Romani: „Am amblatu si eu 3—5 ani la scóla, si totusi nu sciu nimicu!“

Se nu dâmu incai in viitoriu poporulu cauza la atari marturisiri; se aratamu Romanulu prin fapte fo-

losulu scóloru, si credeti-me, cá atunci va fi gata a aduce jertfe pentru scóla.

Pecatuiescu invetiatorii

3. candu nu se nisuiescu a inaintá cu tempulu presinte.

Junele ese din institutulu pedagogicu, din „preparandia“, si testimoniulu i spune, ca e invetiatoriu cvalicatu a — „cresce ómeni“. Elu crede, cá cele invetiate in institutu i voru fi de ajunsu pentru tóta viéti'a si in credinti'a acést'a nu se nisuesce a-si spori cunoscientiele. Nu cetesce carti, nu cetesce foi, nu invétia nimic'a si asia remane de lumea, carea inaintéza cu pasi gigantici. Lumea se schimba, elu remane celu vechiu; si cá atare cine se-lu mai pretiuésca in lumea progresiva?

Avemu, multi invetiatori „cu staricica“, si totusi nu-si procura o carte, unu dñuaru pedagogicu! — Acestia nu voiescu a inaintá, a se cultivá, prin urmare nici nu suntu in stare a invetiá seau luminá unu poporu. — Suntu demni de totu dispretiu!

Avemu intre noi si invetiatori de aceia cari dñcu, cá „starea materiala“ nu le permite a „jertfi pentru sciintie“. Ei nu cugeta, cá pentru ei insii ar' jertfi acei 5—10 fl. v. a., ce i-ar dá pe carti seau foi pedagogice, cá-ci acestea li-ar spori „sciinti'a“, sciinti'a respectulu, ér acest'a — starea materiala.

Unu invetiatoriu sub tóte impregiurarile póte jertfi pentru sine pe anu 5—10 fl. pentru carti si foi de specialitatea sa, numai se voiésca!

Altu pecatu este:

4. ca invetiatorii numai in scóla suntu invetiatori.

Detorintiele unui invetiatoriu poporalu suntu de dóue feluri. Unele referitórie la copii din scóla, si aceste suntu cele principale, altele referitórie la crescutii din viéti'a practica, aceste, de si secundarie, suntu totusi pentru viitorulu invetiatoriu si alu poporulu de aceiasi importantia, cá si cele prime.

Unu individu, care voiesce a fi productivu pe terenulu culturei, nu póte uitá, cumca mai alesu la noi Romanii si cei „crescuti“ au lipsa de invetiatura si invetiatori.

Guvernulu a stersu instructiunea adultilor, pentru ca in 3—4 ani nu a vediutu aprópe nici unu resultatu, lipsindu insufletirea invetiatorilor. Se vede, cá multi au lucratu — pentru bani. Se lucramu inse din convingere, din iubire catra poporu!

Pecatuiescu in fine invetiatorii:

5. candu 'si pierdu curagiulu, vediendu ca nu le succede indata prim'a incercare.

Poporulu nostru inca nu intielege necesitatea unoru lucruri folostórie, de órace pana acumu n'a avutu invetiatori buni, cari se-lu lumineze; astfeliu elu usioru se instrainéza de catra unele intreprinderi, cari l'-ar duce la fericire. De aici inse nu urméza, cá indata la primul nesuccesu se aruncamu arm'a dela noi si se ne dàm invinsi. Celu ce voiesce a invinge, aceluia nu-i

este permisu a desperá. Invinsu de diece ori, elu trebue se reiéé lupt'a pentru a unspradiecea óra si — va invinge.

Inse pentru a luptá ne trebue arme bune. Aceste suntu pentru noi: diliginti'a, insufletirea si iubirea ofiului nostru.

Se ni le cáscigamu armele acestea, se nu ne descuragiamu, si victori'a ne va fi sigura.

Puține „pecate“ am insratu aici din viéti'a invetiatorilor; ele suntu inse „pecate de capetenia“, pentru ca impiedeca progresulu invetiatorilor si alu — poporulu.

Cu adeveratu lapedandu-ne de ele, starea invetiatorilor ar' fi mai imbucuratória, mai respectata; nu amu mai audí dela superiorii nostri:

„Dascalitia jupanésa,

Vino, spala-mi cele vasa!

Si tu, dascale jupánu,

'Mi aduna cela fěnu!“ etc.

nu amu ocupá in societate totu numai locul celu din urma, la usia, nu amu fi platiti mai reu decâtu — pastorii satului.

Se ne cunóscemu deci „pecatele“, cei ce suntemu pecatosi; cáci „cunóscerea de sine“ va avea dreptu urmare lapedarea pecatelorú nóstre, ér acést'a inaugurarea unui viitoriu mai ferice!

Ioanu Bud,

candidatu de profesura.

Nóuale comitate.

Prin articulu de lege 33: 1876 s'a regulatu de nou teritoriulu unoru municipia din patri'a nóstra. Credemu deci a face unu servitiu binevenitu invetiatorilorú nostri, reproducúndu dupa acelu articlu partea referitória la compunerea nóualoru comitate.

Ce e dreptu granitiele inca nu suntu satorite definitivu, de órace in §. 5 se dice apriatu: „Granitiele municipaloru singuratice le statorisce ministrulu de interne pe bas'a impartirei stabilite in §. 1 dupa ce mai antáiu va fi ascultatu pre cei interesati. Cu ocasiunea acestei stabiliri ministrulu póte dispune stramutarea comuneloru marginasie dintr'unu municipiu intr'altulu. Pentru cá teritóriale municipale stabilite definitivu se póta fi introduse in lege, ministrulu va face reportu corpulu legislativu asupra procederei sale inca in decursulu acestui anu“. Cu tóte aceste schimbarile, ce se voru mai face, nu potu fi esentiale, in totu casulu ele nu voru alterá impartirea deliniata in § 1 si carea este urmatória:

1. **Comitatulu intrunitu Bistriti'a-Naseudu** se compune: a) din intregu distritulu Bistriti'a, d'impreuna cu cetatea Bistriti'a; b) din districtulu Naseudu, luandu afara partea situata pe teritoriulu comitatului Turd'a; c) din partile comitatului Dobóc'a, situate intre ambe partile districtului Bistriti'a si Naseudu; d) din partea comitatului Solnoculu interioru, situata intre districtulu Bistriti'a si Naseudu.

Capital'a: **Bistriti'a.**

2. **Comitatulu intrunitu Solnocu - Dobóc'a** se compune: a) din comitatulu Solnoculu interioru, luandu afara partea incorporata la comitatulu intrunitu Bistriti'a-Naseudu; b) din comitatulu Dobóc'a, luandu afara partile incorporate la comitatele Bistriti'a-Naseudu, Selagiu si Clusiu; c) din partile districtului Chioru, limitrofe seau marginasie cu comitatulu Solnoculu interioru; d) din cetatea Gherl'a; e) din orasiulu Sycu.

Capital'a: **Desiu.**

3. **Comitatulu Selagiu** se compune: a) din comitatulu Solnoculu de midilocu; b) din comitatulu Crasn'a; c) din vechiulu cercu alu Ungurasiului, apartinetoriu comitatului Dobóc'a, inse limtrofu cu Selagiu; d) din orasiulu Zelau.

Capital'a: **Zelau.**

4. **Comitatulu Clusiu** (Cojoen'a) se compune: a) din comitatulu Clusiu, luandu afara comunele, cari in sunetulu puncteloru 5 si 6, respective a §-lui 5 se incorporéza la comitatulu intrunitu Muresiu-Turd'a seau la comitatulu intrunitu Turd'a-Ariesiu; b) din partea comitatului Dobóc'a, carea se intinde de-alungulu marginei comitatului Clusiu dela Hid'a pana la Giac'a; c) din comun'a Cojoen'a.

Capital'a: **Clusiu.**

5. **Comitatulu intrunitu Turd'a-Ariesiu** se compune: a) din cerculu de diosu alu comitatului Turd'a; b) din scaunulu Ariesiu; c) din comitatulu Alb'a inferiora pana in riulu Ariesiu; d) din acele sate ale comitatului Clusiu, cari in sunetulu punctului 4 suntu a se incorporá la acestu comitatu.

Capital'a: **Turd'a.**

6. **Comitatulu intrunitu Muresiu - Turd'a** se compune: a) din cerculu de sus alu comitatului Turd'a; b) din scaunulu Muresiu; c) din acele sate ale comitatului Clusiu, cari in sunetulu punctului 4 suntu a se incorporá la acestu comitatu; d) din partea districtului Naseudu, carea se afla in cerculu superioru alu comitatului Turd'a; e) din orasiulu Reginu.

Capital'a: **Osiorheiu.**

7. **Comitatulu Ciucu** se compune: a) din scaunulu Ciucului; b) din orasiulu Ciucu-Sered'a.

Capital'a: **Ciucu - Sered'a.**

8. **Comitatulu Odorheiu** se compune: a) din scaunulu Odorheiu; b) din orasiulu Odorheiu; c) din comun'a Ohlafalu; d) din unele comune ale comitateloru Cetatea-de-balta si Alb'a superiora, precumu si a scauneloru Sighisior'a si Cohalmu, cari stau in legatura teritoriala cu scaunulu Odorheiu si a caroru incorporare in sunetulu §-lui 5 o va face ministrulu de interne in modulu si sub conditiunile statorite acolo.

Capital'a: **Odorheiuulu secuiescu.**

9. **Comitatulu Ternav'a mica** se compune: a) din comitatulu Cetatea-de-balta; b) din partile scaunului Mediasiu, cari se afla seau se бага in comitatulu Cetatea-de-balta; c) din orasiulu Elisabetopole (Ibasfalau).

Capital'a: **Elisabetopole.**

10. **Comitatulu Alb'a inferiora** se compune: a) din comitatulu Alb'a inferiora, luandu afara valea Ariesiului, carea este a se incorporá la comitatulu Turd'a-Ariesiu, si comunele Magu si Secelu din fundulu regiu; b) din cetatea Alb'a-Iuli'a; c) din orasiulu Abrudu; d) din orasiulu Ocn'a-Sábiului.

Capital'a: **Aiudu.**

11. **Comitatulu Huniadór'a** se compune: a) din comitatulu Huniadór'a; b) din scaunulu Orasci'a d'impreuna cu Oasci'a; c) din cerculu Bai'a-de-Crisiu si Bradu si din unele comune ale cercului Halmagiu din comitatulu Zarandu; d) din orasiulu Huniadór'a; e) din orasiulu Hatiegu.

Capital'a: **Dev'a.**

Cealalta parte a comitatului Zarandu se incorporéza la comitatulu Aradu.

12. **Comitatulu Ternav'a mare** se compune: a) din scaunulu Cohalmu; b) din scaunulu Sighisior'a d'impreuna cu Sighisior'a; c) din scaunulu Cinculu mare; d) din scaunulu Mediasiu d'impreuna cu cetatea Mediasiu, luandu inse afara acele parti din scaunulu Mediasiu, cari s'au incorporatu la comitatulu Ternav'a mica; e) din tóte partile comitatului Alb'a superiora, cari nu se incorporéza la comitatele Treiscaune, Fagarasiu si Sábiu; f) din aceea parte a scaunului Nociuhu, care se afla pe teritoriulu acestui comitatu.

Capital'a: **Sighisior'a.**

13. **Comitatulu Fagarasiu** se compune: a) din districtulu Fagarasiu; b) din comunele Galatiu, Rucáru, Noulu romanu, Gainariu din comitatulu Alb'a superiora, apoi din comunele Feldiór'a si Colunu; d) din orasiulu Fagarasiu.

Capital'a: **Fagarasiu.**

14. **Comitatulu Sábiu** se compune: a) din scaunulu Sábiu d'impreuna cu cetatea Sábiu; b) din scaunulu si cetatea Sabesiu; c) din scaunulu Miercurea; d) din scaunulu Nociuhu, luandu afara partile incorporate la comitatulu Ternav'a mare; e) din ambe partile comitatului Alb'a inferiora situate pe fundulu regiu, precumu si din satele Magu si Secelu (10); f) din acele parti ale comitatului Alb'a superiora, cari suntu situate intre scaunulu Sábiu si Nociuhu.

Capital'a: **Sábiu.**

15. **Comitatulu Treiscaune** se compune: a) din Treiscaune; b) din partile comitatului Alb'a superiora, cari suntu situate intre Treiscaune de o parte si intre districtulu Brasiovu si scaunulu Ciucu de alta parte; c) din orasiale Sepsi-St.-Georgiu, Kezdi-Vasarhely, Illyefalva si Brescu.

Capital'a: **S.-St.-Georgiu.**

16. **Comitatulu Brasiovu** se compune din districtulu Brasiovu d'impreuna cu cetatea Brasiovu.

Capital'a: **Brasiovu.**

17. **Comitatulu Iassigi'a - Cumani'a mare - Solnocu** se compune: a) din Iassigi'a; b) din Cumani'a mare; c) din teritoriulu comitateloru Hevesiu si Solno-

culu ecsterioru, partea situata de a stang'a Tisei, luandu afara comunele, cari se tienu de tribunalulu din Agri'a si cari remanu la comitatulu Hevesiu, apoi din aceea parte a comitatelu amintite, carea se afla pe partea drepta a Tisei, incependu dela comun'a Peli spre miédiadi.

Capital'a: **Solnocu.**

18. **Comitatulu Hevesiu** se compune din ceea-lalta parte a comitatelu Hevesiu si Solnoculu ecsterioru.

Capital'a: **Agri'a.**

19. **Comitatulu Pest'a-Pilisiu, Sioltu - Cumani'a mica** se compune: a) din comitatele Pest'a-Pilisiu si Sioltu, intrunite pe lege, luandu afora comun'a Ianoshid'a, carea se incorporéza la comitatulu Iassigi'a-Cumani'a mare-Solnocu; b) din Cumani'a mica si din comunele si pusteale aflatórie parte pe teritoriulu comitatului Pest'a, parte pe cela alu cercului Iassigi'a-Cumani'a, luandu afara comun'a Dorosm'a, carea se incorporéza la comitatulu Ciongradu.

Capital'a: **Budapest'a.**

20. **Comitatulu Haiduciloru** se compune: a) din cetatile Haiduciloru Nanas, Dorogh, Böszörmény, Hadhaz, Szoboszló si Vamos-Peres; b) din comunele Csege, Balmaz-Ujvaros, Teglas, Egyek, Nadudvár, Püspök-Ladany, Szovat, Tetetlen si Földes din comitatulu Sabolciu; (c din comunele Cab'a, Mike-Peres si Samsonu din comitatulu Bihari'a.

Capital'a: **Dobritinu.**

21. **Comitatulu Sabolciu** se compune din celelalte parti ale acestui comitatu.

Capital'a: **Nyiregyhaza.**

22. Districtulu celoru XVI cetati scepusiense se incorporéza la **comitatulu Scepusiu.**

Capital'a: **Leciovi'a** (Löcse, Leutschau).

23. Cerculu Chichind'a mare se incorporéza la **comitatulu Torontalu.**

Capital'a: **Becichereculu mare.**

24. Cetatea Biseric'a alba, d'impreuna cu comunele fostului confiniu militariu din comitatulu Carasiu, se incorporéza la **comitatulu Timisiu**, pre cumu adeca se cere in interesulu unei impartiri corespundietórie in urmarea dispusetiunei amintite mai sus.

Relativu la celelalte municipia se dispune, cá comunele si pusteale, cari suntu rupte de catra teritoriulu municipiului propriu si se afla pe teritoriulu unui municipiu strainu, se se incorporeze la municipiulu, pe alu carui teritoriu se afla.

Precumu se vede, nóu'a impartire se referesce mai multu la Transilvani'a, si nu cunosce decâtu unu feliu de municipia — comitate; astfelu amu fi scapatu de o camdata de vechi'a impartire in „pamentulu Unguriloru“ (cu 8 comitate si 2 districte), „pamentulu Securiloru“ (cu 5 scaune) si „pamentulu Sasiloru“ (cu 9 scaune si 2 districte).

Pamentulu este acui 'lu are. —

Pomaritulu in gradin'a scólei.

(De D. Comsi'a).

4. Altoirea.

(Urmare).

b) Paduretii de altoitu se fia netedi si indeplinu sanetosi. Paduretii imbetriniti, ghebosi seu infectati cu bóle nu suntu in stare se produca altoi sanetosi si puternici. Prin urmare asemenea padureti trebuie esclusi dela altoire. Precumu nu este bine a altoi padureti mai subtiri decâtu o péna de gásca, totu asia nu este consultu a altoi padureti prea betrani. In casulu din urma surceii seu nu se prindu, seu remanu slabuti: un'a, pentruca cój'a grósa si invecita a paduretiloru nu se potrivece cu aceea a surceiloru tineri, alta, pentruca chiar si suculu circuléza mai cu anevóia. In deobste surceii se prindu cu atátu mai usforu, cu cátu paduretii au fostu mai tineri. Deci gresiescu toti aceia din tieranii nostri, cari totu amana timpulu altoirei pana ce paduretii imbetranescu cu totulu. Deodata cu desradecinarea acestui reu obicei, prasirea altoiloru si cu ea pomaritulu preste totu va incepe se sporéscu.

Surceii luati din pomi cu o vegetatiune grabnica trebuie aplicati pe padureti, cari si ei crescú in graba, si vice versa. Urmandu astfelu, ecvibrulu, ce trebuie se ecsiste intre surcelu si paduretiu, remane neconturbatu. Déca nu, atunci unulu se ingrósie crescúndu repede, in vreme ce celaltu remane subtire si slabuti. Aceeasi regula trebuie observata cu privire la inceperea circularei sucului aplicandu surceii pe padureti, cari in frunzescu primavér'a in acelasi tempu.

c) Uneltele de altoitu. Cea mai importanta unélta este negresitu cutítulu de altoitu, de care ne servimú mai alesu preparandu surceii nobili. Amu merge prea departe voindu se ecsaminamu si se comparamu chiar si numai formele principale aplicate pana astadi in construirea numeróseloru cutíte de altoitu. De alta parte form'a si constructi'a acestoru cutíte si asia nu este de vre-o insemnatate deosebita. Ne vomu margini deci espunendu in câteva cuvinte conditiunile, ce fia-care cutítu de altoitu trebuie sa intrunéscu. Cea mai neaperrata conditiune este unu taisiu cátu se póte mai ageru. Càci chiar si celu mai dibaciu altoitoriu nu o scóte la cale cu unu cutítu care taie reu. Taisiulu se fia dreptu, dar nu curbatu, precumu este d. e. taisiulu cosorului. Cutítulu de altoitu se fia usioru si indemanaticu. Tieranii nostri par' a nu face deosebire intre cosoru si cutítulu de altoitu; de aceea i vedemu aplicandu de regula cosorulu in loculu cutítului de altoitu. Nu am fi amintitu acést'a procedere gresita, déca nu amu scí din ecsperintia propria, cátu de anevoiósa, déca nu cu neputintia, este prepararea surceiloru intrebuintiandu spre acestu scopu cosorulu si nu cutítulu de altoitu. De acestu cutítu ne potemu servi si la oculare, de asemenea si la altoirea in cója, déca mai avemu si o limba de osu seu de lemnú vírtosu, cu care se deslipimú cój'a de pe lemnú. Este inse fora indoiéla mai bine, candu avemu

la dispoziția unu cutîtu inadinsu construitu pentru oculari și altoirea în cîja. Acestu cutîtu, numitu cutîtu de ocularu, este prevediutu la capetulu din diosu alu plaseleloru cu o mica limba de osu. Chiar și pentru altoirea în despicatoru ecista unu cutîtu deosebitu.

Între uneltele de altoitu cosorulu ocupa unu locu de frunte. Astfeliu se numesce cutîtulu, de care ne servim la retezarea paduretiloru, a crengiloru, precumu și la scurtarea radecineloru. În deobste cosorulu prezinta unu cutîtu puternicu cu taisiu curbatu și plasele construite din lemnu vîrtosu.

Alaturea cu cosorulu vedemu întrebuintiandu-se fîrfecile de pomi, o unelța fîrte spornica cu deosebire avendu să taiamu surceii pentru altoire seu să tundemu gardulu viu.

La retezarea paduretiloru și crengiloru mai grîse ne servim de unu ferestreu de pomi. Cea mai practica constructia pare a avê ferestreulu, care este prevediutu la unu capetu alu seu cu unu manunchiu asediatu curmedisiu.

Considerandu seraci'a poporului și în deosebi a invetiatoriloru nostri, aflamu de prisosu a continuâ cu descrierea celorlalte unelte, ce vedemu aplicandu-se în pometuri mai întinse, de cari înse cultivatorii mai mici nu au trebuința neaperata.

(V aurmâ).

Convocare.

La adunarea generala de toamnă a „Reuniunii invetiatoriloru din Chioru“, carea se va tîne în scîla romana din Siomcut'a mare la 19 Novembre st. n. a. c. la 10 ore a. m. După espirarea aloru 3 ani, conformu statutelor, se voru alege toti oficialii și suntu a se debate multe agende prea importante ale reuniunii, spre care scopu e de doritu, cã numai fratii invetiatori, dar' și onorat'a preotîme și alti amici ai scîleloru și invetiamentului se se prezenteze în numeru cãtu mai considerabilu.

Din incredințierea domnulu presedinte:

Elia Popu,
notariu coresp.

Bibliografia.

„Calindariulu bunului economu“ pe anulu 1877 întocmitu de D. Comsi'a și Eugenu Brote. Cu mai multe ilustratiuni intercalate în tecstu. Editur'a tipografiei Iosifu Drotleff & Comp. în Sãbiu. Pretiulu unui eesemplariu 45 cr., cu porto 50 cr.; la 10 eesemplaria unulu gratisu.

Unu nôse între calindariile romane, carele indata la prima-i prezentare face asupra-ne o impresiune fîrte favorabila. Partea calindarica e cã și în alte calindaria; numai cãtu la fasele lunei domnii autori anuncia și schimbarea tîmpului, urmandu aici, precumu credemu, mai multu gustulu poporului, decãtu

convingeriloru proprie. Printre calindariulu luniloru se afla foi albe pentru notiție. Interesantu și bogatu este cuprinsulu partei instructive. Începutulu 'lu face novel'a „Pop'a Tand'a“ de Slavici, o imitatiune nimerita după scrierea germana: „Der Pfarrer von Steinthal“ (Oberlin), în carea se arata, cumu unu preutu bravu pôte face dintr'o comuna prapadita o comuna avuta. După novela urmêza mai multe poesie, și adeca „Cinelu — Cinelu“ și „Groz'a“ de V. Alecsandri, „Mariór'a“ de Bolintînu, „Cãtu te-am iubit“ de Matild'a Cugleru, „De-asi potê“ de Veronic'a Micle, „Tiganulu și porcelulu“ de G. Alexandrescu, „Cantece populare“ de M. Pompiliu și o poesiora fora nume tradusa după Goethe. Tractatul: „Despre scrierea limbei romane“ din Titu Maiorescu recomanda ortograf'a cu sedile. Acesti articuli cuprindu 29 de pagine. Dela pagin'a 29 pana la pagin'a 74 urmêza articuli relativi la economia, și adeca „Economia campului“ cu divisiunile: Tractarea gunoiului în grasdu. Gipsulu. Cenusi'a și gainatiulu. Alegerea sementiei. Sterpirea tetinelui. Cultur'a trifoiului. Plugulu (cu ilustratiune). Grap'a (cu ilustratiune). Greutatea fructelor și sementieloru mai indatinate. Timpulu încoltirei și vegetatiunii la diversele plante agricole. Volumulu diverselor nutretiri. Greutatea corpuriloru mai indatinate. — Economia viteiloru: Alegerea vitelor de prasila. Mulsulu vaciloru. Ceva despre oeritu. Ce avemu de observatu candu cumperamu cai? Vîrst'a cailoru. Cãtu tempu pórta animalele agricole? — Pomaritul: Partile pomului. Prasirea paduretiloru de altoitu (cu 3 ilustratiuni). Despre altoire în deobste. Surceii nobili (cu ilustratiune). Uneltele de altoitu (cu 2 ilustratiuni). Legaturile de altoitu. Cér'a și resin'a de altoitu. Altoirea în despicatoru (cu 4 ilustratiuni). Copularea (cu 2 ilustratiuni). Ocularea (cu 5 ilustratiuni). — Vieritul: Culesulu struguriloru. Spalatulu butiloru. Cumu se fia pivniti'a? — Stuparitul: Date statistice. — Legumeritul: Cultur'a fragiloru. — Metasaritul: Pastrarea sementiei. Schimbarea pielei. Omidar'a. Nutrirea omideloru. — Articululu: „Midilóce în contra unoru pericole grabnice la ómeni“ arata cumu suntu a se tractá: degeratii, nadusitii, inecatii, arsaturile, otravitii și ranele silnice. — Urmêza apoi 2 „masine de trêeratu“ (cu ilustratiuni). „Mesurile nôue“, (reporturi și tabele). Tergurile în Ardêlu. Post'a: Post'a de epistole. Post'a de pachete. Corespundinti'a telegrafica. Timbre. Literatur'a romana agricola (cele mai însemnate scrieri relative, vechi și nôue, originale și traduceri). Varietati: Populatiunea globului.

Ortograf'a este cea din „Foisior'a Telegrafului romanu“, adeca cu sedile, ameliorata înse într'atât'a, ca sunetele diftongite „oa“ și „ea“ s'au scrisu în calindariu mai corectu cu „ó“ și „é“. Adjustarea calindariului inca e deplinu multiamitória. Salutamu deci cu bucuria acêst'a întreprindere, carea si-a propusu a servi în prim'a linia interesele economiloru nostri, și carea le și servece într'unu modu, cumu se pôte asteptá numai dela specia-

listi cá domnii Comsi'a si Brote. Suntemu convinsi, ca „Calindariulu bunului economu“ va aflá pre totindenea primirea, ce o merita, cu atátu mai vèrtosu, cu cátu pretiulu in reportu cu cuprinsulu este destulu de moderatu.

„**Istori'a naturala**“ pentru usulu scolariilor de clas'a a treia dela scól'a poporala in trei cursuri, de Emericu Andreescu, invetiatoriu la scól'a gr. or. romana din Beregseu. *Cursulu I. Zoologi'a, Botanic'a si Mineralogi'a. Timisiór'a.* In tipograffi'a diecesana. 1876. 36 pagine in octavu mare. Pretiulu 20 cr.

Cuprinsulu manualului este urmatoriu:

I. Animale: a) Sugatória (Optobre — Ianuariu): canele, pisic'a, porculu, óea, capr'a, calulu, vac'a, siórecele, epurele, cartiti'a, liliaculu. b) Paseri: cocosiulu, gain'a, gâsc'a, curc'a, porumbulu, vrabi'a, cotiofan'a, bufniti'a, vanelulu crestatu (cionvica). c) Amfibia: brósc'a de apa, siopèrl'a bruna, tiestós'a europa, sierpele de sticla. d) Pesci: crapulu, stiuc'a, pastravulu, somnulu, cipariulu, scumbri'a (haring'a). e) Insecte: musc'a, albin'a, vespele, furnic'a, bombicelulu seu fluturele de metasa, gandaculu de maiu, púrecele, fluturele de arbori. f) Viermi: rîm'a, lipitóri'a.

II. Minerale: (Februariu — Martiu): pamentulu, sarea, cret'a, cremenea, piétr'a de varu, fierulu, carbunii de pamentu, sulfulu seu putiós'a, petroleulu.

III. Plante: (Aprile — Iuliu): viorelele, tulip'a, ceresiulu, mazerea, trandafirulu, secar'a, cód'a siorecelului, ciuperc'a campestra, cép'a, stramoniulu (turbarea, cium'a fetei), morcovulu, nalb'a, ludai'a (dovléculu, curcubet'a), canep'a, flórea sórelui.

Va se díca carticie'a descrie 40 de animale, 9 minerale si 16 plante. Cursulu este sinteticu si concentricu totu odata, alte dóua cursuri avendu a urmă. In prefacia d-lu autoru spune invetiatoriloru, cáti individi se propuna intr'o óra, cumu se-i tracteze si cumu se procede la repetíre.

Vedemu cu bucuría pre d-lu Andreescu urmandu procedur'a recomandata de pedagogi'a moderna pentru propunerea istoriei naturale in scól'a poporala si apreciata si de noi in Nr. 1 alu „Scólei Romane“; prin urmare nu ne remane decátu a recomandá atentiunei invetiatoriloru nostri acestu manualu alu seu, convinsi fiindu, ca elu va face scóleloru elementaria bune servitua. Invetiatorii nu voru lipsí a adauge dela sene gâciturii, proverbia, fabule si istorióre acomodate. Regretamu — si cu noi credemu ca regretéza si d-lu autoru — erorii de tipariu, ce s'au stracuratu in editiunea de faci'a. Afara de acést'a bate la ochi introducerea *stereotipa*, ce o face d-lu Andreescu la facare individuu descriu, d. e. animalulu (cutare) are capu, trunchiu si membre; plant'a (cutare) are radecina, trunchiu, flori si fructe. Se urmamu la descrieri unu planu precisu, form'a inse póte variá.

Asupra distribuirei materiei de invetiamentu pentru cele 3 cursuri ne vomu pronunció, dupa ce voru aparé si celelalte 2 cursuri.

Cuventu bisericescu la parastasulu celebratu de Asociatiunea transilvana pentru Metropolitulu Andreiu Baronu de Siagun'a, cá primul seu presiedinte, la Sâbiuu in 29 Iuliu (10 Augustu) 1876, de Zacharia Boiu jun., asesoru consistorialu etc., membru alu comitetului Asociatiunei. Tiparitura separata din „Telegrafulu Romanu“. Pretiulu 20 cr. v. a. Venitulu destinatulu pentru fondulu Asociatiunei. Sâbiuu in tipografi'a archidiecesana 1876.

Cuventu clasicu apreciatulu de noi deja in Nr. 32 alu „Scólei Romane“ si pre care-lu recomandamu tuturoru.

Anunziu literariu.

Geografi'a Ungariei indreptata dupa impartirea nóua a comitatelor se póte prenumerá la domnulu Demetriu Varna per Déés post'a ultima in Lapusiulu romanu (Oláhlápos) cu pretiulu de 30 cr. la auctoru si cu 35 cr. in librariile celea de frunte in Transilvani'a. Mai suntu inca si **Tabele cu tipuri colorite**, pretiulu 3 fl. 50 cr. si **Fisic'a poporala** de T. Rosiu cu pretiulu de 25 cr.

Varietati.

(**Statistic'a genului omennscu**). Dupa datele cele mai nóue pamentulu este locuitu de 1.380.000.000 de ómeni; din cari

380,000.000	suntu de ras'a caucasica,
580,000.000	„ „ „ mongolica,
200,000.000	„ „ „ etiopica,
220,000.000	„ „ „ malaica,
inclusive 1,000.000 de Indiani din Americ'a.	

Acestia vorbescu 3064 de limbe si marturisescu 1000 de religiiuni. Dintre ómeni moru:

pe anu	33,333.333,
„ dí	91.954,
„ óra	3.749,
„ minuta	60,
„ secunda	1.

Pierderile prin mórte se recompenséza prin unu numeru egalulu de nasceri. Viéti'a de midilocu seu adeca o generatiune se computa astadi de 33 de ani. A patr'a parte a ómeniloru móre inainte de anulu alu 7-le, diumetate inainte de anulu alu 17-le. Din 10.000 de ómeni numai unulu ajunge 100 de ani, din 500 numai unulu 50 de ani. Din 1000 de persóne de facare secsu se casatorescu numai 65. Cei casatoriti traiescu mai multu de cátu cei necasatoriti, cei mari mai multu decátu cei mici. Pana in alu 50-lea anu muierile se conservéza mai bine decátu barbatii, de aici incolo imbetranescu ambele secese de o potriava. Cei buni de militia facu a 8-a parte din barbati, cei buni de scóla a 6-a parte din poporatiune.